

از زنجیره نوشتارهای

انقلاب

گونه‌ها

انقلاب بورژوازی **(en)** • انقلاب رنگی • انقلاب کمونیست **(en)** • انقلاب مردم‌سالارانه **(en)** • انقلاب خشونت‌پرهیز **(en)** • انقلاب مداوم • انقلاب سیاسی **(en)** • انقلاب کارگری **(en)** • انقلاب اجتماعی **(en)** • موج انقلابی **(en)**

روش‌ها

بایکوت • نافرمانی مدنی • جنگ داخلی • مبارزه طبقاتی • کودتا • تظاهرات • جنگ چریکی • شورشگری • مقاومت بدون خشونت • اعتراض • شورش • ترور انقلابی • سامیزدات • اعتصاب • مقاومت در برابر مالیات • تروریسم

انگیزه‌ها

اقتدارگرایی • یک‌ه‌سالاری • سرمایه‌داری • همدستی با دشمن • استعمار • دوست‌گماری • خودکامگی • دیکتاتوری • تبعیض • رکود اقتصادی • نابرابری اقتصادی • تقلب انتخاباتی • قحطی • فاشیسم • ارباب‌رعیتی • امپریالیسم • اشغال نظامی • پادشاهی • بلایای طبیعی • خویشاوندگماری • آزار و شکنجه • فساد سیاسی • سرکوب سیاسی • فقر • تمامیت‌خواهی • بیکاری

نمونه‌ها

انقلاب تجاری **(en)** • انقلاب صنعتی • انقلاب انگلستان • انقلاب آتلانتیک **(en)** • انقلاب آمریکا • انقلاب فرانسه • انقلاب هائیتی • انقلاب صربستان **(en)** • جنگ استقلال یونان • انقلاب‌های ۱۸۲۰ **(en)** • انقلاب‌های ۱۸۳۰ • انقلاب بلژیک • جنگ استقلال تگزاس • انقلاب‌های ۱۸۴۸ • انقلاب مجارستان • انقلاب فیلیپین • جنبش مشروطه ایران • انقلاب ترکان جوان **(en)** • انقلاب مکزیک • انقلاب شین‌های • انقلاب‌های ۱۹۱۷-۲۳ **(en)** • انقلاب روسیه • انقلاب ۱۹۱۸-۱۹۱۹ آلمان • انقلاب اسپانیا **(en)** • انقلاب گواتمالا **(en)** • انقلاب کمونیستی چین • انقلاب ۱۹۵۶ مجارستان • انقلاب کوبا • انقلاب رواندا **(en)** • انقلاب فرهنگی چین • انقلاب نیکاراگوئه **(en)** • انقلاب ۱۳۵۷ ایران • انقلاب ثور • انقلاب ۱۹۸۶ فیلیپین **(en)** • انقلاب میخک • انقلاب‌های ۱۹۸۹ • انقلاب مخملی در چکسلواکی • انقلاب رومانی • انقلاب آوازخوانی **(en)** • انقلاب بولیواری • سرنگونی اسلوبودان میلوشویچ • انقلاب گل رز • انقلاب نارنجی • انقلاب گل لاله • انقلاب ۲۰۱۰ قرقیزستان • بهار عربی • انقلاب تونس • انقلاب یمن • یورومیدان

درگاه سیاست

کودتا سرنگونی ناگهانی و خشن دولت یا حکومت وقت توسط گروهی کوچک است. پیشنیاز اصلی یک کودتا، کنترل تمام یا بخشی از نیروهای مسلح است. برخلاف انقلاب که معمولاً توسط عده زیادی از مردم که برای تغییرات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی به وقوع می‌پیوندد. کودتا تغییر در قدرت از بالااست که صرفاً به جابجایی شخصیت‌های سیاسی حاکمیت می‌انجامد.^{[۱][۲][۳]} یک کودتا به ندرت بر سیاست‌های بنیادین اقتصادی و اجتماعی یک کشور تأثیر می‌گذارد.^[۲] در دو سده اخیر کشورهای زیادی در آسیا، قاره آفریقا و آمریکای لاتین کودتا را تجربه کرده‌اند.^[۲]

محتویات

واژه‌شناسی

عوامل پیروزی کودتا

رهبران کنونی کشورها که از طریق یک کودتا به قدرت رسیدند

برخی از کودتاهای مشهور

۳ اسفند ۱۲۹۹

۲۸ مرداد ۱۳۳۲

نوزده

۱۹۷۳ شیلی

هندوراس

کودتای ۲۰۱۳ مصر

منابع

واژه‌شناسی

واژه «کودتا» (به فرانسوی: coup d'état) از زبان فرانسوی وارد زبان فارسی شده است.^[۳] و به معنی «ضربه (ناگهانی) به دولت» است.^[۴] این عبارت در زبان‌های دیگر نیز به کار می‌رود. واژه «پوچ» (به آلمانی: Putsch) از زبان آلمانی (گوشِ سویسی = ضربه) نیز همین معنی را دارد و گاه به کار رفته است.^[۵]

عوامل پیروزی کودتا

از دیدگاه ساموئل هانتینگتون، پژوهشگر علوم سیاسی، یک کودتا تنها در دو صورت موفق خواهد بود. یا فعالان سیاسی در جامعه باید کم‌شمار باشند، یا کودتا باید به تأیید بخش قابل توجهی از فعالان سیاسی برسد. ائتلاف اکثریت فعالان سیاسی برای حمایت از کودتا تقریباً امکان‌ناپذیر است، از این رو شرط دوم کم رخ می‌دهد.^[۱] تقسیم قدرت نیز در کودتا میان گروه‌های سیاسی به سختی صورت می‌گیرد.^[۲] در غیاب این شرایط کودتا به شکست یا جنگ داخلی می‌انجامد.^[۱]

رهبران کنونی کشورها که از طریق یک کودتا به قدرت رسیدند

نام	کشور	تاریخ کودتا
تنودور اوبیانگ	 گینه استوایی	۱۹۷۹
یووری موسونی	 اوگاندا	۱۹۸۶
بلز کمپائوره	 بورکینافاسو	۱۹۸۷
عمر حسن البشیر	 سودان	۱۹۸۹
إدریس دبی	 چاد	۱۹۹۰
یحیی جامه**	 گامبیا	۱۹۹۴
فرانک باینیماراما	 فیجی	۲۰۰۶
محمد ولد عبد العزیز***	 موریتانی	۲۰۰۸
أندری راجولینا	 ماداگاسکار	۲۰۰۹
میشیل جوتودیا	 جمهوری آفریقای مرکزی	۲۰۱۳
عبد الفتاح السیسی****	 مصر	۲۰۱۳

برخی از کودتاهای مشهور

۳ اسفند ۱۲۹۹

کودتای سوم حوت ۱۲۹۹ کودتایی نظامی بود که توسط سیدضیاءالدین طباطبائی و کلنل رضا خان میرپنج (بعدها رضاشاه پهلوی) اجرا شد که زمینه را برای تشکیل سلسله پهلوی فراهم آورد. در روز سوم اسفند، قوای قزاق وارد تهران شده و ادارات دولتی و مراکز نظامی را اشغال کردند. نزدیک به صد تن از فعالان سیاسی و رجل سرشناس بازداشت و زندانی شدند. احمدشاه و محمدحسن میرزا (ولیعهد) به کاخ فرح‌آباد گریختند و سپهدار رشتی (نخست‌وزیر) به سفارت انگلستان در تهران پناهنده شد. نتیجه کودتا، رئیس‌الوزرای سیدضیاءالدین و وزیر جنگ و فرمانده کل قوا شدن رضاخان بود.^[۶]

۲۸ مرداد ۱۳۳۲

خودروهای نظامی ارتش کودتا در ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ در تهران

کودتایی بود که با طرح و حمایت مالی و اجرایی سازمان مخفی اطلاعات بریتانیا و سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا، سیا علیه دولت محمد مصدق در مرداد ۱۳۳۲ به انجام رسید. پس از کودتا سرلشکر زاهدی امور دولت را در دست گرفت. دکتر مصدق در روز ۲۹ مرداد خود را به زاهدی تسلیم کرد و بازداشت شد. فرمانداری نظامی به ریاست سرتیپ تیمور بختیار به تعقیب و دستگیری و شکنجه مخالفان پرداخت. شاه از رم بازگشت. مذاکرات نفت با شرکت نفت ایران و انگلیس و چند شرکت آمریکایی و اروپایی شروع شد که در آخر به قرارداد کنسرسیوم منجر شد. کمک‌های مالی آمریکا به دولت ایران رسید و در تقویت حکومت تازه مؤثر افتاد.^[۷]

نوزه

کودتای نوژه یا قیام نوژه نام طرحی نظامی با نام کامل نجات قیام انقلاب بزرگ بود که در آن تنی چند از افسران ارتش شاهنشاهی ایران با تمرکز افسران نیروی هوایی برای بازگردانی شاپور بختیار به ایران و حذف سید روح‌الله خمینی و نابودی نظام جمهوری اسلامی طرح‌ریزی کرده بودند که با لو رفتن کودتا در ۱۸ تیر ۱۳۵۹ و محاکمه عوامل و دست‌اندرکاران آن این اقدام با شکست مواجه شد.

۱۹۷۳ شیلی

در انتخابات ریاست جمهوری ۱۹۷۰ شیلی، سالوادور آلنده با تفاوت بسیار کمی بیشترین مقدار آرا را بدست آورد و برای انتخاب شدن‌اش نیاز به یک رأی اضافی از طرف مجلس ملی شیلی داشت. برطبق قانون اساسی شیلی، این رأی باعث منصوب شدن آلنده به پست رئیس‌جمهوری شیلی شد. بخش‌های مختلفی از جامعه شیلی، و همچنین ایالات متحده آمریکا، به رئیس‌جمهور شدن آلنده اعتراض داشتند. آمریکا به‌همین دلیل فشار اقتصادی و دیپلماتیک زیادی روی دولت شیلی آورد. در ۱۱ سپتامبر، ۱۹۷۳ ارتش با همراهی سازمان سیا شیلی سالوادور آلنده را برکنار کرد. آلنده در این کودتا، به همراه نزدیک به سه هزار نفر از یارانش کشته شد و آگوستو پینوشه قدرت را در دست گرفت.

هندوراس

در سحرگاه ۲۸ ژوئن ۲۰۰۹ (۱۳۸۸/۴/۷) و تقریباً دو ساعت پیش از شروع همه‌پرسی پیرامون تشکیل یک مجلس مؤسسان با هدف اصلاح قانون اساسی این کشور، کودتاچیان با استفاده از ۲۰۰ سرباز آموزش دیده اقدام به حمله به کاخ ریاست جمهوری واقع در تگوسیگالپا کردند و خوزه مانوئل زلایا، رئیس‌جمهور هندوراس را که در خواب بود ربودند. آن‌ها وی را با تهدید اسلحه از خواب بلند کرده و در حالی که هنوز لباس خواب بر تن داشت، بازداشت کردند و از طریق هواپیما راهی پایگاهی نظامی در کاستاریکا و پس از آن در دومینکن کردند.

همه‌پرسی مذکور به منظور گرفتن نظر مردم هندوراس پیرامون تشکیل یک مجلس مؤسسان با هدف اصلاح قانون اساسی این کشور که راه را برای انتخاب یک نامزد ریاست جمهوری، برای بیش از دو دوره متوالی، هموار می‌کرد، بود.

منتقدان، مانوئل زلایا را متهم می‌کنند که او با این کار قصد داشت قانون محدودیت انتخاب مجدد رئیس‌جمهوری را از قانون اساسی حذف کند و راه خود را برای انتخاب دوباره خود به مقام ریاست جمهوری هموار کند. از اینرو، تصمیم به برگزاری همه‌پرسی توسط دادگاه عالی هندوراس و کنگره این کشور غیرقانونی اعلام شد و ارتش هندوراس هم با آن مخالفت کرد. بعد از اینکه مانوئل زلایا بر ادامه روند برگزاری همه‌پرسی اصرار کرد، کنگره هندوراس با حمایت دادگاه عالی این کشور او را به دلیل نقض مکرر قانون اساسی از سمت خود برکنار کرد.^{[۸][۹][۱۰]}

پورفیریو لوبو به عنوان ۵۴مین رئیس‌جمهور هندوراس، جایگزین زلایا شد.

پس از ۱۶ ماه تبعید، مانوئل زلایا به‌طور مخفیانه به هندوراس بازگشت و اکنون نیز در سفارت برزیل در تگوسیگالپا پایتخت زندگی می‌کند. لوبو و زلایا موافقتنامه‌ای را به منظور بازگشت زلایا به این کشور امضا کرده بودند که به ورود مجدد و فوری هندوراس به سازمان کشورهای آمریکایی منجر می‌شد.^{[۱۱][۱۲]}

یکی از شواهد دست داشتن آمریکا در این کودتا، اسنادی است که ویکی‌لیکس منتشر کرده‌است که از نقش محوری آمریکا پیش از کودتا در هندوراس، در حین انجام کودتا و پس از آن پرده برداشت.

اولین سند از اسناد منتشر شده به ترتیب زمانی مربوط به مکاتبات سفارت آمریکا در تگوسیگالپا پایتخت هندوراس، با واشینگتن و سایر مخاطبان است که در آن اوضاع هندوراس تشریح شده‌است.

محتوای سند دوم مربوط به تحلیل تک تک نقش‌آفرینان تأثیرگذار داخلی هندوراس می‌شود. این افراد توانستند در روند مذاکرات برای امضای معاهده «سن‌خوسه» تأثیرگذار باشند. این معاهده در نوامبر ۲۰۰۹ و پیش از برگزاری انتخابات در هندوراس امضا شد. برنامه کودتا توسط واشینگتن طراحی شده بود و آن‌ها در این برنامه به این‌گونه اطلاعات نیاز داشتند.^[۱۳]

در ژوئن ۲۰۱۳ و در سالگرد تحلیف محمد مرسی، نخستین رئیس‌جمهور انقلاب ۲۰۱۱ مصر، موج جدیدی از اعتراضات در این کشور علیه دولت جدید شکل گرفت. مخالفان که در رأس آن‌ها محمد البرادعی قرار داشت، خواهان کناره‌گیری محمد مرسی از قدرت و برگزاری انتخابات زودهنگام در مصر بودند. با شدت گرفتن اعتراضات و زرای کشور، امور خارجه، دفاع، محیط زیست، گردشگری، دادگستری و برنامه‌ریزی مصر و همچنین نخست‌وزیر دولت مرسی یکی پس از دیگری استعفا کردند. در عین حال که مخالفان محمد مرسی در میدان تحریر قاهره تجمع نموده‌اند، حامیان وی نیز در حوالی مسجد رابعه عدویه به شعار دادن در حمایت از رئیس‌جمهور پرداختند. با وجودی که محمد مرسی از ضعف‌های دولت نوپا سخن گفته و از مردم عذرخواهی کرده‌است، اما اعتراضات همچنان رو به گسترش است. ارتش نیز برای طرفین ضرب الاجل تعیین کرده که اگر به اختلافات پایان ندهند وارد عمل خواهد شد. مرسی اظهارات ارتش را در این مورد غیرقانونی دانست. نهایتاً شدت اعتراضات موجب شد تا در شبانه‌گاه ۳ ژوئیه ۲۰۱۳ ارتش مصر محمد مرسی را از قدرت برکنار کرده و عدلی منصور، رئیس دادگاه قانون اساسی مصر به عنوان رئیس‌جمهور موقت تعیین شد.

منابع

فرهنگ زبان آلمانی دودن: Putsch (<http://www.duden.de/rechtschreibung/Putsch>)

۶. Niloofar Shambayati, "Couo d'etat of Iran", 1299/1921, *دانشنامه ایرانیکا*, Online, 2009, available at www.iranicaonline.org/newsite/index.isc?site/articles/unicode/v6f4/v6f4a001.html

۷. Mark J. Gasiorowski, "Coup d'etat of Iran", 1332 S. /1953, *دانشنامه ایرانیکا*, Online, 2009, available at <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/140445/coup-detat>

۸. 07/090705_rs_ss_hoduras_analysis.shtml, *بی‌بی‌سی فارسی* ۵ ژوئیه ۲۰۰۹

۹. s_social/news/world/2009/7/2/96094.html, *وبگاه تبیان* دوشنبه ۱۶ آذر ۱۳۸۸

۱۰. رئیس‌جمهور هندوراس بازداشت و اخراج شد (<http://www.magiran.com/npview.asp?ID=1893366>)

۱۱. مانوئل زلایا رئیس‌جمهوری در ماه سپتامبر به‌طور مخفیانه به هندوراس بازگشت (<http://hamshahri.com/online.ir/details/96370>)

۱۲. رئیس‌جمهور سابق هندوراس پس از ۱۶ ماه تبعید به این کشور بازگشت (<http://archive.snn.ir/NSite/FullStory/News/?id=128604&Serv=2&SGR=22>)

۱۳. دست داشتن آمریکا در کودتا هندوراس (<http://ww.w.mashreghnews.ir/fa/news/57961>)

۱. خطای یادکرد: خطای یادکرد:برچسب <ref> غیرمجاز؛ متنی برای یادکردهای با نام **Huntington** وارد نشده‌است. (صفحه راهنما را مطالعه کنید).

۲. coup d'état. (2009). In *Encyclopædia Britannica*. Retrieved December 06, 2009, from *Encyclopædia Britannica Online*: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/140445/coup-detat>

۳. «کودتا» (<http://www.loghatnaameh.com/d/ehkhodaworddetail-d1fa3be560ac412fa6af8f708b39fd15-fa.html>). لغتنامه دهخدا. دریافت‌شده در ۱۵ آذر ۱۳۸۸.

۴. "COUP D'ÉTAT" (<https://dictionary.camb.org/ridge.org/dictionary/english/coup-d-etat>). *meaning in the Cambridge English Dictionary*. 2019-05-15. Retrieved 2019-05-20.

۵. Powell, Jonathan M.; Thyne, Clayton L. (1 March 2011). "Global instances of coups from 1950 to 2010 A new dataset" (<http://jpr.sagepub.com/content/48/2/249>). *Journal of Peace Research*. **48** (2): 249–259. doi:10.1177/0022343310397436 (<http://doi.org/10.1177%2F0022343310397436>). ISSN 0022-3433 (<https://www.worldcat.org/issn/0022-3433>).

برگرفته از «<https://fa.wikipedia.org/w/index.php?title=کودتا&oldid=32397096>»

همه نوشته‌ها تحت مجوز Creative Commons Attribution/Share-Alike در دسترس است؛ برای جزئیات بیشتر شرایط استفاده را بخوانید.
ویکی‌پدیا® علامتی تجاری متعلق به سازمان غیرانتفاعی بنیاد ویکی‌مدیا است.